

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1977/78:6

med anledning av motioner om facklig förtroendemanns ställning på arbetsplatsen, m. m.

Motionerna

1976/77:228 av Lars Werner m. fl. (vpk)

I motionen yrkas att riksdagen hemställer hos regeringen om förslag till ändring av förtroendemannalagen, innebärande

1. att lagen även skall omfatta politisk verksamhet,
2. att fackföreningen blir suverän att själv avgöra vilken verksamhet som skall bedrivas på betald arbetstid,
3. att endast fackförening har att avgöra vilken tid som behövs för att fullgöra förtroendeuppdraget,
4. att ersättning till facklig förtroendeman för det fackliga arbetet utom ordinarie arbetstid skall utgå oavsett om arbetsköparen är orsak till detta eller ej,
5. att ersättning för resor som förtroendemannen behöver göra för att fullgöra sitt uppdrag skall betalas av arbetsköparen,
6. att traktamente till förtroendemannen skall betalas när denne har att fordra detta i enlighet med det avtal han lyder under,
7. att inget skadestånd skall kunna ådömas förtroendemannen eller den fackliga organisationen för eventuell feltolkning av lagen.

Motionärerna sammanfattar sina förslag på följande sätt.

Gällande bestämmelser rörande facklig förtroendemanns ställning på arbetsplatsen är inte tillfredsställande. Begränsningen att endast rent facklig verksamhet är tillåten och att det näraliggande politiska arbetet är förbjudet bör tas bort. Fackföreningen skall själv vara den som avgör verksamhetsområdet. Inte heller skall ersättning för arbete utanför den ordinarie arbetstiden, ersättning för nödvändiga resor för förtroendemannen och därmed sammanhängande traktamentsersättningar vara beroende av arbetsköparen. Den tid som förtroendemannen anser sig behöva för det fackliga uppdragets fullföljande skall fackföreningen suveränt bestämma. Skadestånd för eventuella feltolkningar av lagen skall inte heller kunna ådömas förtroendemannen eller den fackliga organisationen.

1976/77:889, yrkandet 2, av Tommy Franzén m. fl. (vpk)

I motionen yrkas att riksdagen hemställer hos regeringen om förslag till lagstiftning i syfte att garantera de forskare de arbetande och deras fackliga organisationer önskar engagera för forskningsarbete tillträde till arbetsplatserna.

Yrkandet 1 i motionen har behandlats i betänkandet AU 1976/77:21.

Motionärerna framhåller att ett problem som måste få sin lösning är att de forskare som facket har eller på annat sätt anlitar också måste få obegränsat tillträde till arbetsplatserna.

1976/77:892 av Birgitta Hambræus m. fl. (c)

I motionen yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag innebärande att forskare som arbetar för att undanröja hälsorisker i arbetsmiljön får tillgång till nödvändiga data.

Det anføres i motionen bl. a. att forskare som intresserar sig för att undersöka sådana kemikalier i arbetsmiljön som misstänks vara hälsofarliga har svårt att få tillgång till den information de behöver. Enligt uppgift kan företag hemligstämpla recept på kemikalier under åberopande av sekretessbehov. Motionärerna medger att höga utvecklingskostnader motiverar sekretessbehovet men anser att man kan komma förbi det problemet genom att utvidga sekretessen till att omfatta även forskarna.

Gällande rätt

Lagen om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen trädde i kraft den 1 juli 1974.

Principen i lagen är att arbetsgivare på olika sätt skall underlätta för fackliga förtroendemen med anställning hos arbetsgivaren att bedriva facklig verksamhet. Den mest betydelsefulla rättigheten som en förtroendeman har är rätten till ledighet från arbetet under den tid som behövs för det fackliga uppdraget. Om det fackliga arbetet avser den egna arbetsplatsen har förtroendemannen dessutom rätt till lön och andra anställningsförmåner under ledigheten. Ledigheten får inte vara längre än som är rimligt med hänsyn till förhållandena på den enskilda arbetsplatsen. Ledigheten skall förläggas så att den inte medför betydande hinder för arbetets behöriga gång. Vid tvist om innebörden av lagen eller avtal som grundar sig på denna har facklig organisation tolkningsföreträde fränsett vissa undantagsfall. I sista hand kan frågan prövas av arbetsdomstolen.

Förslag av nya arbetsrättskommittén

Omedelbart efter det att riksdagen på våren 1976 antagit lagen om medbestämmande i arbetslivet tillsattes en ny arbetsrättslig utredning, som antog benämningen Nya arbetsrättskommittén. Det uppdrogs åt kommittén att ta upp vissa frågor med förtur. Till dem hör en översyn av lagen om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen. Kommittén har i oktober i år redovisat sina överväganden i denna del av uppdraget i delbetänkandet "Fackliga förtroendemen, möten på betald arbetstid och arbetslivsforskning" (Ds A 1977:4).

Kommittén föreslår att den nuvarande lagen ersätts av en ny lag om

fackliga förtroendemän m. m. Huvudpunkterna i föreslagna förändringar sammanfattas av kommittén på följande sätt.

1. Förtroendemannalagen utvidgas till att omfatta även facklig verksamhet som bedrivs av förtroendeman som inte är anställd hos den arbetsgivare som berörs av det fackliga uppdraget. Sådan förtroendeman får rätt till tillträde till arbetsplats för att fullgöra sitt fackliga uppdrag.

2. Arbetstagarorganisation får rätt att samla anställda till fackliga möten på betald arbetstid.

3. Forskare som bedriver arbetslivsforskning får på vissa villkor rätt till tillträde till arbetsplats, där han skall genomföra sin forskningsuppgift.

Till kommitténs betänkande har fogats två reservationer och sex särskilda yttranden.

Tidigare riksdagsbehandling

Yrkanden motsvarande punkterna 1, 3, 4 och 7 i motionen 228 har motionsledes tidigare framställts i riksdagen, se InU 1975:15 och 1975/76:45 (s. 68). Yrkandena har avslagits av riksdagen med hänvisning bl. a. till kommande översyn av lagen om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen.

Även frågan om forskares tillträde till arbetsplatserna har tidigare prövats av riksdagen, nämligen i samband med 1976 års beslut om information, utbildning och forskning rörande medbestämmande i arbetslivet. Riksdagen avslag då ett motionsyrkande om att forskares rätt till tillträde till arbetsplatserna skulle garanteras i lag och hänvisade därvid till att frågan skulle komma att utredas (InU 1975/76:46 s. 8).

Utskottet

I två av de tre motioner från januari 1977 som utskottet tar upp till behandling i detta betänkande begärs förslag till ändringar i lagen om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen. Även yrkandet i den tredje motionen har anknytning till samma lag.

Som framgår av framställningen i det föregående har nya arbetsrättskommittén i oktober i år lagt fram förslag till en ny lag om fackliga förtroendemän m. m., avsedd att ersätta den nuvarande lagen. De förutsättningar under vilka motionerna väcktes har därmed förändrats.

En av huvudpunkterna i kommitténs förslag är att forskare skall på vissa villkor få rätt till tillträde till arbetsplatserna. Det skall därvid vara fråga om arbetslivsforskning, och forskningsuppgiften skall vara godkänd av central arbetstagarorganisation. Det i motionen 889 av Tommy Franzén m. fl. (vpk) framställda yrkandet om förslag till en *i lag garanterad rätt till tillträde till arbetsplatserna för forskare* som anlitas av arbetstagarna och deras fackliga organisationer är därmed redan aktualiserat hos regeringen. Motionen bör för

den skall inte föranleda någon åtgärd.

Det kan däremot konstateras att kommittéförslaget endast på vissa punkter tillgodoser de långtgående yrkanden på *omarbetning av lagstiftningen om fackliga förtroendemen* som framställs i vpk:s partimotion 228. I den motionen yrkas att förtroendemannalagen skall ändras så att lagen omfattar inte bara facklig utan även politisk verksamhet på arbetsplatserna.

Motionärerna vill också att fackföreningen ensam skall kunna avgöra facklig utan även politisk verksamhet på arbetsplatserna.

Motionärerna vill också att fackföreningen ensam skall kunna avgöra vilken verksamhet som skall bedrivas på betald tid liksom den tid som behövs för att facklig förtroendeman skall kunna fullgöra sitt uppdrag. Det yrkas vidare att man skall upphäva det skadeståndsansvar som kan uppkomma för facklig organisation eller förtroendeman vid feltolkning av lagen. Slutligen begärs att facklig förtroendemens rätt till ersättning från arbetsgivaren skall vidgas i olika hänseenden.

Med facklig verksamhet avses i den nuvarande förtroendemannalagen i första hand uppgifter som direkt rör arbetstagarnas intressen i förhållande till den enskilde arbetsgivaren och uppgifter som med stöd av kollektivavtal skall fullgöras av arbetsplatsens fackliga förtroendemen. Förtroendemannalagen går dock längre än så. Med facklig verksamhet jämställs även uppgifter som utan att gälla förhållandet till den enskilde arbetsgivaren ändå berör de anställdas ställning som arbetstagare, exempelvis information om utbildningsmöjligheter. Utanför facklig verksamhet i lagens mening faller bl. a. politisk verksamhet. En allmän begränsning av den fackliga verksamheten ligger i att den skall stå i rimlig proportion till förhållandena på den egna arbetsplatsen. En annan begränsning ligger i utformningen av reglerna om ledighet för fackligt arbete. Ledigheten skall ha skälig omfattning med hänsyn till förhållandena på arbetsplatsen, och den får inte förläggas så, att den medför betydande hinder för arbetets behöriga gång. Det är enligt lagen fullt möjligt att genom kollektivavtal vidga den fackliga verksamheten utöver vad som följer av lagen, t. ex. beträffande politisk verksamhet, liksom att avtalsreglera ledighetens omfattning och förläggning. Vid tvist om verksamhetens innehåll eller ledighetens omfattning och förläggning gäller normalt den fackliga organisationens mening om lagens eller kollektivavtalets rätta innebörd intill dess tvisten har slutligt prövats. Den fackliga organisationen utövar emellertid detta s. k. tolkningsföreträde under skadeståndsansvar för felaktig tillämpning av lagen eller kollektivavtal.

Nya arbetsrättskommitténs förslag till ny förtroendemannalag innebär ingen förändring i de huvudprinciper som ovan redovisats bortsett från att begreppet facklig verksamhet enligt kommittén skall utsträckas att gälla även interna föreningsangelägenheter som i dag faller utanför lagens tillämpningsområde.

Utskottet är inte berett att med anledning av motionen föreslå ändringar i lagens regler om den fackliga verksamheten, ledighet och skadestånd. Vad

särskilt gäller skadestandsreglerna vill utskottet tillägga att dessa endast avser missbruksfall, och den enskilde förtroendemannen kan över huvud taget inte bli skadeståndsskyldig såvida han inte handlar i strid med den egna organisationens beslut. Utskottet avstyrker på grund av det anförda och med hänvisning till den fortsatta beredningen av utredningsförslaget motionen i nu behandlade delar.

Vad slutligen beträffar de i motionen aktualiserade ersättningsfrågorna noterar utskottet att nya arbetsrättskommittén föreslagit utvidgningar av dels förtroendemannens möjligheter att utföra fackligt arbete på betald arbetstid, dels rätten till ersättning för övertidsarbete och till reseersättning och traktamente. Dessa frågor kommer alltså att prövas i det lagstiftningsarbete som pågår. Med hänvisning härtill och då vad i övrigt anförts i motionen i denna del inte föranleder utskottet att göra något särskilt uttalande avstyrks motionen även i detta avsnitt.

En speciell fråga om forskares tillträde till arbetsplatserna tas upp i motionen 892 av Birgitta Hambraeus m. fl. (c). Det hävdas att företagens behov att sekretessbelägga recept på kemikalier kan göra det svårt för forskare att få tillgång till nödvändiga data vid undersökningar av hälsorisker i arbetsmiljön. Motionärerna vill att sådana åtgärder vidtas att *forskarna får tillgång till nödvändiga data* och anger som en lösning på problemet att forskarna åläggs sekretessskyldighet.

Som tidigare nämnts har nya arbetsrättskommittén föreslagit att forskare som bedriver arbetslivsforskning på vissa villkor skall få rätt till tillträde till arbetsplats och där vara verksam i den omfattning som behövs för forskningsuppgiften. Det är avsett att forskaren därvid skall åläggas straffsanktionerad tystnadsplikt när det gäller t. ex. yrkeshemligheter. Utskottet är för dagen inte berett att ta ställning till i vad mån ett förslag av denna art löser det av motionärerna resta problemet men utgår från att det kommer att beröras vid den fortsatta behandlingen av kommitténs betänkande. Det bör samtidigt erinras om att frågan om användningen av kemikalier och de risker det medför för arbetsmiljön har behandlats i propositionen 1976/77:149 om arbetsmiljölagen m. m. Utan att ingå på enskildheter i det lagförslag som i dagarna kommer att debatteras i kammaren skall här endast allmänt konstateras att den nya arbetsmiljölagen får en starkare inriktning på de kemiska hälsoriskerna i arbetslivet än nu gällande arbetarskyddslag.

Avslutningsvis vill utskottet framhålla att även lagen (1973:329) om hälso- och miljöfarliga varor har betydelse i sammanhanget.

Med hänsyn till det anförda bör motionen 892 inte föranleda någon åtgärd.

Utskottet hemställer

1. beträffande i lag garanterad tillträdesrätt till arbetsplatser för *forskare* att motionen 1976/77:889, yrkandet 2, inte föranleder någon riksdagens åtgärd,

2. beträffande *omarbetning av lagen om facklig förtroendemans ställning på arbetsplatsen* att riksdagen avslår motionen 1976/77:228,
3. beträffande *forskares tillgång till nödvändiga data vid undersökning av kemiska hälsorisker i arbetsmiljön* att motionen 1976/77:892 inte föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 15 november 1977

På arbetsmarknadsutskottets vägnar

ROLF WIRTÉN

Närvarande: Rolf Wirtén (fp), Bengt Fagerlund (s), Jan-Ivan Nilsson (c), Alf Wennerfors (m), Birger Nilsson (s), Allan Gustafsson (c), Erik Johansson i Simrishamn (s), Filip Fridolfsson (m), Arne Fransson (c), Bernt Nilsson (s), Elver Jonsson (fp), Pär Granstedt (c), Frida Berglund (s), Anna-Greta Leijon (s) och Lars Ulander (s).